

ORTAÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ MANTIK TERİMLERİNİN ESKİ VE YENİ KULLANIMLARINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Ekrem Ziya DUMAN*

İlksen ÜSTÜNDAĞ**

ÖZ

Bilim ve disiplinlerin zaman içinde gelişmesine olanak sağlamak, söz konusu çalışma alanının belirsizlikten uzak, gelişmiş bir dille çalışılması ve nesilden nesle öğretiminin kavram karışıklıklarından uzak bir biçimde gerçekleşmesiyle mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren felsefe ve felsefe grubuna ait çalışma alanlarında, gerek çeviri faaliyetleri gerekse felsefe grubu derslerinin öğretim programlarına ilişkin birçok araştırma ve yenilik yapılmıştır. Bu makalede ise bu çalışmalardan biri olan 1952’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan; Üniversite, Türk Dil Kurumu, yüksek ve orta öğretimde görevli uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan, ‘Orta Öğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimleri’nin incelendiği ve bazı terimlerin yenilendiği sözlük ele alınmıştır. Ancak inceleme psikoloji, felsefe ve sosyoloji terimlerini değil sadece mantık terimleri bağlamındadır. Literatür taramasıyla desteklenen bu incelemede 1952 tarihli sözlük doküman incelemesi yöntemine uygun bir biçimde ele alınmıştır. Çalışmada tamamen değişen terimlerin birbiri ile uyuşup uyuşmadığı irdelenmiştir. Ancak sözlükte bulunan tüm mantık terimleri; değişmeyen terimler, değişmeyen ancak ek açıklama alan terimler ve tamamen değişen terimler biçiminde kategorize edilmiş ve listeler halinde çalışmada belirtilmiştir. Sözlüğün hazırlanma amacı öncelikle felsefe grubu derslerindeki kavram karışıklıklarını gidererek daha verimli bir öğretim sağlanması ve alandaki terimleri Türkçeleştirmektir. Bu çalışmada ele alınan mantık terimleri ise sözlükte verilen eski ve yeni halleri karşılaştırılarak ve etimolojik kökenleri incelenerek değerlendirilmiştir. Sözlükte tamamen değişen terimlerin önemli kısmının

* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, ezduman@gmail.com

** Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Felsefe Grubu Eğitimi Bilim Dalı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, ilksenustundag@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 05.07.2018 Kabul Tarihi: 18.07.2018

yeni karşılıkları Türkçeleştirme amacı ile örtüşmemektedir. Sonuçta alandaki kavram karmaşası ve alanın öğretimine ilişkin sorunların çözümü konusunda söz konusu değişikliklerin katkısının zayıf olduğu, dolayısıyla da hedeflenen amaca bu çerçevede tam olarak ulaşılmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Mantık terimleri, anlam, kavramların/terimlerin eş anlamlılığı, lise mantık

A STUDY INTO THE EARLIER AND NEW USAGES OF SECONDARY SCHOOL LOGIC TERMS

ABSTRACT

Providing an opportunity to the improvement of science and disciplines in time will be possible only with studying the field in question away from uncertainty with a developed language and teaching from one generation to another in a way far from the conceptual confusion. A great many researches and innovations have been carried out in the fields of philosophy and philosophy group from the earlier ages of the Republic onwards with regard to both translation activities and the teaching programs of philosophy group. In the current article, a dictionary through which some concepts were examined regarding “The Terms of Secondary Education, Philosophy, Sociology, Logic, Philosophy and Pedagogy” that was prepared by a commission made up of the high and secondary school experts working at universities and at the Council of Turkish Language was investigated. However, the investigation was only limited to logic terms rather than those of psychology, philosophy and sociology. In the study that was supported by a literature review, the dictionary dated 1952 was examined in compatible with the document investigation. Whether the fully changed terms were compromised with each other or not was examined in the research. Nevertheless, all the logic terms in the dictionary were all categorized as unchanged ones, the ones unchanged but having an additional explanation and the ones fully changed and given in the study as lists. The purpose of preparing the dictionary was firstly to get rid of conceptual confusions by providing a more efficient teaching and to make them Turkish. The logic terms studied in the current study were evaluated by comparing their earlier and newer status and examining their etymological origins. The new meanings of an important part of the terms changed totally in the dictionary did not compromise with their Turkish meanings. As a result, it is likely to say that the contribution of the changes mentioned regarding the solution of the problems is weak and so the target aimed could not be reached completely in this sense.

Key Words: Logic terms, meaning, synonyms of the concepts/terms, high school logic

GİRİŞ

Bu çalışmada kavram, terim ve kavram yanılığının tanımı yapılmakla birlikte örnek olarak mantık dersi seçilerek birçok dersin öğretiminde kavram, terim ve kavram yanılığının önemine vurgu yapılmaktadır. Kavram ve terimler dil ile ifade edildiği ve dil dinamik yapıya sahip bir olgu olduğu için toplumlarda ve farklı dönemlerde kavram ve terimlerde de değişimlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Böylelikle sözlüklerde veya ders kitaplarında yer verilen bir alana özgü kavram ve terimlerin bazılarının farklı dönemlerde eski ve yeni biçiminde nitelendirildiği görülmektedir. Bu çalışmada da 1952 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimler” sözlüğü incelenerek bu sözlükteki eski – yeni olarak nitelendirilen mantık terimlerinin analizine yer verilmiştir.

Söz konusu sözlükte; eski olarak ele alınan kavram ve terimler 1952 yılından önce, yeni olarak nitelendirilenler ise 1952 tarihinden sonra bu alanlardaki ders kitaplarında kullanılmakta; ayrıca bu sözcüklerin Fransızca kökenlerine de eserde yer verilmiştir.

Sözlüğün hazırlanmasının amacı Ortaöğretim kurumlarında kullanılan terimlerden özellikle felsefe grubuna ait olanların, öteden beri bazı itirazlara yol açması yani kavram karışıklıklarının bulunmasıdır. Bu sebeple sözlük hazırlanırken Üniversite, Türk Dil Kurumu, yüksek ve ortaöğretim mensuplarından oluşan bir komisyonun işbirliği söz konusu olmuştur. Sözlükte yeni olarak nitelendirilen terimlerin de zaman içinde bir kısmının yeniden tasfiyeye uğrama ihtimali olmasına rağmen ortaöğretim kurumlarında ortak terimlerin kullanımının, derslerin öğretimine katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır (MEB, 1952).

Kavram kelimesi bugün sözlüklerde ‘1. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon; 2. fel. Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, konsept, mefhum, nosyon’ olarak tanımlanmaktadır. Terim ise ‘1. Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, istilah; 2. Mantık. Geleneksel mantıkta özne veya yüklem’ biçiminde ifade edilmektedir (TDK, 2017).

Mantıkta kavram, bir objenin zihindeki tasavvurudur. Kavram, zihinde düşünölmüş olan herhangi bir şeye işaret eder. Sonuçta kavram, bir şeyin tekil izlenimini, o şeyin imgesini değil, o şeyin tasarımını gösterir. Bir şeyin tekliğı tasarlanabilir, tek ve biricik olanlar arasındaki ortak özellikler yardımı ile

aynı tek ve biricik olanlar için geçerli olan genellik de tasarlanabilir. (Özlem, 1996, s. 58) Örneğin “kalem” ifadesi bir kavramdır. Kalem dediğimizde zihnimizde tekil bir tasarım oluşurken aynı zamanda kalemlerin tamamını içeren, kalemi masadan ayıran özellikleri de ifade etmiş ve tasarlamış oluruz.

Kavramın doğru anlaşılması ve kavramlara yüklenen anlamların bazen aynı bazen de farklı olmasının nedenini anlamak, dolayısıyla bunu doğru değerlendirmek için kavramın seçikliği ve açıklığı ifadelerini birbirinden ayırmak uygun olacaktır.

Kavramın seçikliği, bir kavramı diğer kavramlardan ayıran belirginliğidir. Kavramın bu özelliği hiç değişmez ve kavramın çerçevesini çizer. Seçiklik, bir var olanın bütün var olanlar içerisinde yerini belirler. Mesela at kavramını kuş kavramından ayıran onların seçiklikleridir. Kavramların seçiklikleri toplumlara veya bireylere göre değişmez. Kavramları ifade eden kelimeler dillere göre değişir. Örneğin belli bir hayvan türü Türkçede “at” olarak ifade edilirken Fransızcada “Cheval”, İngilizcede ise “Horse” olarak dile getirilir. Bu ifade farklılığına rağmen at kavramının seçikliği her kültürde aynıdır. Kavram kazanma bir anlamda var olanın varlığını keşfetmedir (Öner, 2005, s. 13)

Kavramın açıklığı, o kavramın içeriğidir. Yani o kavramın temsil ettiği var olan hakkındaki bilgilerdir. Bir kavramın seçikliği bütün bireylerde aynı ve değişmez olduğu halde açıklığı farklı ve değişkendir (Öner, 2005, s. 13). Buradan yola çıkarak yabancı kavramlara yeni kelimelerle karşılık verilirken kavramların seçiklikleri bakımından zihinlerde aynı karşılık olsa da kavramların açıklıkları bakımından içeriğin önemli olması ve farklı unsurların anlam verme sürecinin içerisine girmesi nedeni ile anlam kaymaları ile eksik ya da yanlış yorumlar ortaya çıkabilir. Bunların sonucunda da kavramlara yeni karşılıklar verilirken tam olarak uyuşmama veya örtüşmeme sorunları oluşabilir.

Yağbasan ve Gülçiçek’in (2003) çalışmasına göre kavram geliştirme üç farklı süreçten geçmektedir, bunlar: Genelleme süreci, ayırım süreci ve tanımlama sürecidir. Bu süreçler kavram geliştirilmesine katkı sağlamaktadır ancak diğer yandan özellikle genelleme sürecinde hatalar yapılabilmektedir. Genellemeye aynı kategoriye ait varlıkların tespit edilmesi, ayırım sürecinde varlıkların birbirine benzemeyen özelliklerinin fark edilmesi, tanımlama sürecinde ise bilinmeyen bir kavramı bilinen bir kavramla sözcük haliyle ifade edilmesi söz konusudur.

Kavram yanılgıları ise bir alandaki ön bilgilerin yeni kavramların anlaşılmasına olumsuz etki göstermesiyle ortaya çıkmaktadır. Piaget'ye göre kavram yanılgıları bilgi eksikliğindeki bir boşlukla başlamaktadır ve bu boşluk önceki deneyimlerle rastgele doldurulduğunda ortaya çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi genelleme yaparken de bir takım hatalar ortaya çıkabilir veya aşırı genellemeler yine kavram yanılgılarını beraberinde getirebilmektedir (Yağbasan & Gülçiçek, 2003, s. 108).

Terim kelimesi ise Dilaçar ve Zülfikar'dan aktaran Pilav'a (2008) göre kökeni bakımından daha karmaşıktır. Dilimizde *dermek* fiilinin eski şekli *'termek'*ten türediği, Latince *son sınır* anlamına geldiği, *'derleyip toparlamak, bir araya getirmek'* olarak açıklanabilen bir fiil olarak tanımlanmaktadır.

Terimler bilim, sanat ve meslek dallarının gelişmesi için son derece önemlidir. Bu nedenle herhangi bir alana ait terimlerin anlamlarında uzlaşmaya varılması da yine bu alanın eğitim öğretimi için önem taşımaktadır. Bu bağlamda “alanlarla ilgili terimler sözlüğü hazırlama çalışmaları” oldukça değerlidir. Ancak terimlerin herhangi bir sanat, bilim veya meslek dalı için bu derece önemli olması bu gibi sözlük çalışmalarının, terimlerin yenilenmesi, yabancı kökenli olanların Türkçeleştirilmesi gibi çalışmaların titizlikle yapılmasını gerektirmektedir (Pilav, 2008, s. 275). Aksi takdirde kavram veya terimlerin yenileştirilme çalışmaları bir sanat ya da bilim dalının gelişimi ve öğretimi olumlu etkileyeceği yerde olumsuz etkileyebilmektedir. 1952 sözlüğündeki gibi bir çalışmada kelimelerin etimolojik kökenlerinin incelenmesi eski – yeni terimlerin birbirinin anlamını gerçekten karşılayıp karşılamadığı hakkında fikir verecektir. Ancak kavramların birbirini karşılayıp karşılamadıklarını anlamak için bazen etimolojik kökenlerine inmek doğru değerlendirme yapmaya yardımcı olabilirken bazen de yanlış değerlendirmeye neden olabilir. Çünkü bu bağlamda etimolojik yanılmaya düşülebilir.

Etimolojik yanılmaca, aslında bir biçimsel olmayan yanılmadır. Etimoloji sözcüklerin kökenini araştıran bir bilim dalıdır. Etimolojik yanılmadaki sözcüğün başlangıcından şimdiki anlamına doğru gelişen güvenilir olmayan sıçrama bazen bilgilendirici olsa da yanılıcıdır. Çağdaş anlamları anlamakta etimolojik inceleme yalnızca bazen anlamlı olabilir. Yoksa bir sözcük eskiden bir anlama geliyordu diye her zaman o ilk anlamı ya da ona yakın bir anlamı taşıyacak diye bir zorunluluk yoktur. Örneğin İngiliz parlamentosunda partiler arası tartışmaların daha çok yapılması gerektiğini savunan birisi “Parlamento” sözcüğünün kökeni incelendiğinde konuşma anlamına geldiğine dikkat çekebilir. Buna dayanarak parlamentoda konuların daha uzun süre tartışılması gerektiğini ileri sürebilir. Bununla birlikte parlamento söz-

cüğünün anlamı yalnızca buna indirgenemez. İlk anlamından izler taşısa da bu sözcük, günümüzde birleşik krallığın en üst yasama organı anlamında kullanılmaktadır. (Warburton, 2016, s. 84-86) Sonuçta günümüzde kelimenin etimolojik kökenine dair bilgi sahibi olan kişiler kelimenin bugünkü anlamını eski anlamı ile manipüle edebilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, mantık alanındaki kavramlaştırmada ‘yeni’ terimlerin ‘eski’ terimleri anlam bakımından karşılayıp karşılamadığı sorusu ana problem olarak belirlenmiştir. Bu değerlendirme yapılırken kavramın içlemsel ve kapsamsal olarak aynı muhtevaya sahip olup olmadığına bakmak amaçlanmıştır.

Bir kavramın değiştirilmesi birçok ihtiyaç sebebiyle ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde de özellikle yabancı kökenli kelimelerin Türkçeleştirilme çalışmaları dikkat çekmektedir. Ancak bu Türkçeleştirme veya yeni bir kavramlaştırma çabası dilin dinamik ve etimolojik özellikleri sebebiyle kolay değildir. Yeni olarak nitelendirilen kelimenin, bir önceki kavramı anlam bakımından gerçekten karşılaması ayrıca o dili kullanan toplumu ve dönemi yansıtmaması gerekmektedir. Bu çalışmaların titizlikle yapılmaması kavramın sık kullanıldığı söz konusu alanların gelişimi için tehdit oluşturmaktadır. Araştırmada, örnek olarak seçilen sözlük üzerinden bu durumların değerlendirilmesi ve konunun önemini vurgulanmasını da amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Literatür taramasına göre mantık alanına ilişkin terimlerin etimolojik bağlamda incelendiği ve eski – yeni olarak nitelendirilen bazı terimlerin birbirini anlam bakımından ne derece karşıladığını inceleyen bir başka çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple bu çalışma öncelikle mantık alanındaki terimler hakkında detaylı bir bilgi sunarak alana katkı sağlamaktadır. Ayrıca değiştirilen kavram ve terimler hakkında yapılan analiz aracılığıyla yanlış anlaşılmalarda kavramlaştırmanın değerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Sınırlılıkları

Bu çalışma 1952 yılında basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimleri” sözlüğündeki mantık terimleri ile sınırlıdır. Söz konusu mantık terimleri bu sözlük aracılığıyla değiştirilmeyen terimler, anlamı değiştirilmeyen ancak ek açıklama alan terimler ve anlamı değiştirilen terimler biçiminde kategorilere ayrılarak üç ayrı tablo aracılığıyla incelenmiştir. Terimlerin anlam karşılaştırmaları tamamen değişen terimler üzerinden yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma için öncelikle kavram, terim ve kavram karmaşası gibi konular üzerinde durmak adına literatür taramasına başvurulmuştur. Ancak esas olarak 1952 basımı sözlüğün incelenmesi söz konusu olduğu için doküman inceleme yöntemine başvurulmuş ve dokümandan elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda doküman inceleme yöntemine sıkça başvurulmaktadır. Bu yöntem araştırmanın konusu hakkında bilgi içeren materyal veya materyallerin analizini içermektedir. Bu materyaller kitap, dergi, gazete gibi yazılı kaynaklar olabildiği gibi film, video, fotoğraf da olabilir (Cansız Aktaş, 2014, s. 363). Bu araştırmada analizi yapılan materyal 1952 yılında basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimler” sözlüğüdür.

Doküman analizinde öncelikle söz konusu dokümanın bir bütün olarak analize uygun olup olmadığı tespit edilir ve dokümanda analiz edilecek bölümün daraltılması gerekiyorsa dokümandan analiz için bir örneklem bölümü seçilmektedir. Bu araştırmada doküman olarak seçilen sözlüğün sadece mantık terimlerinin incelenmesi bu aşamanın yerine getirildiğinin göstergesidir. İkinci aşamada dokümandaki verilen kategorileştirilmesi gerekmektedir. Kategorileştirmenin ardından analiz birimi saptanmalıdır. Araştırmanın amacına göre bu birimler sözcük, cümle veya paragraf olabilmektedir. Doküman incelemenin son aşamasında araştırmanın özelliği ve araştırmacıların isteğine göre veriler sayısallaştırılabilir. Nicelleştirme yapılmadığında araştırma betimsel bir yaklaşımla hazırlanmış demektir (Cansız Aktaş, 2014, s. 365).

Bu araştırmada sözlükteki mantık terimleri örneklem olarak seçilmiş, seçilen terimler ise üç ayrı kategoride ‘Bulgular’ başlığı altında ele alınmıştır. Ancak araştırma verileri sayısallaştırılmamıştır. Bu özellikleriyle betimsel özellikler taşıyan bu araştırmada yöntem olarak doküman incelemenin kullanılması uygun görülmüştür.

BULGULAR

1952 yılında basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimler” sözlüğü incelenmek istendiğinde toplam 97 adet mantıkla ilgili terim belirlenmiştir. Bu terimler; sözlükte değiştirilmeyenler, değişmeyen ancak ek terim veya açıklama getirilenler ve tamamen değiştirilenler olmak üzere 3 farklı kategoriye ayrılmıştır. Söz konusu kategoriler çalışmada 3 ayrı başlık altında ele alınmış ve terimler alfabetik olarak listelenmiştir.

Değişmeyen Terimler

1952'den Önceki Hali	1952'de Önerilen Karşılığı	1952'den Önceki Hali	1952'de Önerilen Karşılığı
Ayıklama	Ayıklama	Önerme	Önerme
Büyük önerme	Büyük önerme	Şema	Şema
Geri giden	Geri giden	Terim	Terim
Mantıköncesi	Mantıköncesi	Bileşik	Bileşik
Karşılıklı	Karşılıklı	Vargı	Vargı
Küçük önerme	Küçük önerme		

Yukarıdaki listede incelenen sözlükte karşılığı değiştirilmeyen terimler verilmiştir. Bu terimler 1952 yılından önce ders kitaplarında ne şekilde geçiyorsa 1952 sözlüğünde de aynı biçimde, değiştirilmeden, kullanılması önerilen terimlerdir. Özellikle 'önerme, büyük önerme' ya da 'terim' gibi sözcüklerin günümüzde dahi değişmeden kullanıldığı görülmektedir.

Değişmeyen Ancak Ek Açıklama Alan Terimler

1952'den Önceki Hali	1952'de Önerilen Karşılığı	1952'den Önceki Hali	1952'de Önerilen Karşılığı
Ardıl	Ardından gelen	Kiplik	Modalite, kiplik
Altkarşıt	Altkarşı	Nesne, konu	Nesne, obje, konu
Ayrıklık	Ayrıklama, ayrıklık	Olabilir, olanaklı	Olabilir, mümkün
Belirtik	Belirtik, açık	Olamazlık, olanaksızlık	Olamazlık, imkânsızlık
Beti, şekil	Şekil	Olasıcılık, probabilizm	Probabilizm, ihtimalcilik
Bilim	İlim, bilim	Olumlu, pozitif	Müspet, pozitif
Dayanak	Dayanak, substratum	Orantı	Orantı, tenasüp
Değer	Değer, kıymet	Öncüller	Öncüller, premisler
Deyi, logos	Logos, kelam	Önoluşum	Önceden form alma
Dışındılama	Dışlama, dışta bırakma	Sav	Sav, tez
Doğru	Doğru, haklı	Simge, sembol	Sembol
Doğruculuk	Aldatmazlık, doğruculuk	Tanımsız, sınırsız	Sonu belirsiz
Eşdeğer	Eşdeğer, muadil	Uslamlama, usavurma	Akıl yürütme
Geçerlik	Geçerlik, muteberlik	Yöntem, metot	Metot, usul

Heple hiç ilkesi	Heple hiç prensibi	Yüküm	Yükümlülük, mükelleflik
İlke	İlke, prensip	Yükümlü	Yükümlü, mecburi
Karşılaştırma	Karşılaştırma, mukayese	Zorunlu	Zorunlu, zaruri
Kip	Modalite, kiplik		

Yukarıdaki listede sözlüğün kesin bir değişim önermediği terimlere yer verilmiştir. Bu listedeki terimlerin genelinde 1952’de karşılık olarak aynı terimin yanına bir ek açıklama niteliğinde yeni bir terim getirildiği görülmektedir. Örneğin ‘karşılaştırma’ 1952’deki değişim önerisine göre ya yine ‘karşılaştırma’ olarak kullanılmalı ya da bir alternatif olarak ‘mukayese’ kullanılmalıdır.

Bir başka örnekte ‘ilke’ nin ya yine ‘ilke’ olarak kullanılması ya da alternatif olarak ilke yerine ‘prensip’ kullanılması önerilmiştir. Bu değişimler ‘mukayese’ örneğinde Arapça kökenli sözcüklere yönelimi temsil ederken ‘prensip’ örneğinde Fransızca kökenli bir sözcüğün önerildiği görülmektedir. Dönemin siyasi özellikleri söz konusu sözlüğün hazırlanışında oldukça etkilidir ve bu örnekler de bunun kanıtı niteliğindedir. Ancak yenileştirilen terimler bir öncekini anlamca karşılansın veya karşılamasın birçok örnekte Türkçeleştirme çabası yerine Türkçeden uzaklaşıldığı göze çarpmaktadır.

Tamamen Değişen Terimler

1952’den Önceki Hali	1952’de Önerilen Karşılığı	1952’den Önceki Hali	1952’de Önerilen Karşılığı
Anlama, içlem	Anlayış, kavrama	Nedensellik	Sebeplilik
Almaş	Şık, şıklı	Nicelik	Kemiyet, kantite
Alttasıralı	Üstebağlı	Nitelik	Keyfiyet, kalite
Astasım	Episilozizm	Olanak	İmkân
Belgitleme	İspat	Olumsuzluk, yadsılı	Menfi, negatif
Benzeşlik	Benzerlik	Öbek	Grup, zümre
Birlik, birim	Ünite	Öge	Unsur, element
Çıkarsama	İntikal	Öntasım	Önkıyas
Devitken	Hareketlendirici	Özdeş	Aynı
Dural	Statik	Öze	Mahsus, has
Düzgü	Norm	Özelik	Hassa, mülkiyet

Ergin	Büyük terim	Özel, tikel	Cüzi, bölümlü, hususi
Evirme	Akis	Paydaşlık	İştirak
Evrensel, tümel	Evrensel, külli, bütünsel	Şekil değişimcilik, dönüşümcülük	Transformizm
Geneleme	Totoloji	Tanıtlamak	Belgelemek
İkilem	Dilem	Tasarımlamak	Tasavvur etmek, göz önüne getirmek
İkircil	Çokanlamlı	Tasım	Kıyas
İmge	Hayal, imaj	Tümdengelim	Dedüksiyon
İmgelem, imgeleme	Hayalgücü	Tümevarım	İndüksiyon
İmsel mantık	Lojistik	Ulam	Kategori
İşlev	Fonksiyon	Us, akıl	Akıl, hikmet, akla uygun
Kaplam	Şümül	Varsayım	Hipotez
Kavram, bilgi	Bilgi konusu, mefhum	Yadsılı tikel önerme	Bölümlü menfi önerme
Katışmaç	Küme	Yalınç, yalın	Basit, sade
Kuram	Teori, nazariye	Yetkinlik	Mükemmellik
Nedensel	Sebepli, sebeple ilgili		

Bu çalışmada yukarıda hazırlanan listedeki terimlerin yorum ve analizine geçmeden önce özellikle mantık alanındaki terimlerin üzerinde durulduğu için mantık teriminin anlamı da açıklanmalıdır. Mantığın farklı tanımlarında yüzyıllardan beri iki önemli unsur; *düşünce* ve *dilsel ifade* ön plana çıkmaktadır. Mantık kelime olarak ise Arapçada ‘nutk’ biçiminde ifade edilen *söylemek*, *dile getirmek* anlamı taşıırken; batı dilindeki tüm karşılıklarında ise *akıl*, *düşünme*, *yasa*, *ilke* gibi anlamlar içeren kelimeleri beraberinde getirmektedir. Batıdaki bu karşılıklarında mantık kelimesinin etimolojisi Grekçe’deki ‘logos’a dayanmaktadır ve diğer bütün dillere bu kaynaktan geçmiştir. Bugün ise mantık, hem düzgün düşünme hem de felsefi bir disiplin olarak değerlendirilmektedir (Özlem, 1996, s. 27-28).

Cihan’ın çevirisiyle dilimize kazandırılan El Me’arifu’l – Akliyye’de ise Gazali (2017), mantığı ‘nutk’ ile eş anlamlı görmekte ve ‘kavramak’ olarak değerlendirmektedir. Daha geniş anlamıyla mantık ‘harf ve seslerle söz söylemek’ demektir. Ona göre mantık bir sanattır ve mantık sanatı düşünen nefsin yetkinleşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu anlamlarından yola çıkıldığını

da terimlerle ve dille ilgili yapılacak her çalışma özellikle mantık alanıyla ilgili olduğunda ayrıca önem taşımaktadır.

Tamamen Değişen Bazı Terimlerin Analiz ve Yorumları

Almaş – Şık, şıklı: Almaş mantıkta “Birinin doğru olması ötekinin yanlışlığını gerektiren iki önermenin oluşturduğu sistem”; şık ise Fransızca’dan geçtiğinde “güzel, moda’ya uygun giyim” olarak tanımlanırken Arapça ‘Şikk’den geldiğinde “seçenek” anlamıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2017). Şık teriminin burada almaşa yönelik olan kullanımını ikinci anlamıdır. Ancak almaş bir sistemi ifade ettiği için şık ile yakın anlamlı olsa da tam örtüşmemektedir.

Astasım – Episilozizm: Astasım “Öncüllerinden biri önceki tasımın vargısı durumunda olan bir ek tasım” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Vargı ise Verilen bir önermeden çıkarsama yoluyla varılan sonuçtur (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007). Örneğin: *Taşlar katı olur, mermer bir taştır, şu hâlde mermer katıdır uslamlaması bir tasımdır. Bu tasımın ilk önermesine büyük önerme, ikincisine küçük önerme, sonuncusuna da vargı denir.* Verilmiş öncüllerden bir sonucun çıkarılması; çıkarım sonucu; varılan sonuç. A önermesine B önermesinden varılıyorsa B doğru ise mantık yasaları gereğince A’nın da doğru olarak tanıtlanması gerekir. *Öncülleri sonuç önermesine bağlayan mantıksal bağıntı, yine vargıyı tanımlamaktadır* (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007, s. 189).

Episilozizm ise herhangi bir Türkçe sözlükte kendine yer bulamamıştır ancak kelime ‘episylogism’ olarak değerlendirildiğinde *İngilizce – Türkçe sözlüklerde* kelimenin *Türkçe karşılığı astasım* olarak verilmektedir (The Multilingual Dictionary Tureng, 2017). Ayrıca yabancı sözlüklerde episylogism arandığında ulaşılan sonuçlar Türkçedeki *astasımın açıklamalarına uygun düşmektedir. Yabancı sözlüklere göre episylogism, “A syllogism which assumes as one of its premises a proposition which was the conclusion of a preceding syllogism, called, in relation to this, the prosyllogism”* biçiminde açıklanmaktadır (Webster’s 1913 Connoisseur’s reference to American English - a dictionary for writers and wordsmiths, 2017). Bu tanımın Türkçeye çevrilmesiyle birlikte kelimenin ‘bir tasımda önermelerin kıyaslanması sonucu ortaya çıkan sonuç’ açıklaması kelimenin yabancı kaynaklardaki açıklaması olarak değerlendirilebilir.

Bu durumda astasım ile episilozizm birbirini anlam bakımından karşılamaktadır. Ancak episilozizmin kelime olarak Türkçede karşılığı ve açıklaması olmaması bugün dahi bu iki kelimenin kıyaslanmasını zorlaştırmaktadır. Do-

layısıyla incelenen 1952 yılında basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimler Sözlüğü” nün hazırlanışında pozitivistimin etkileri olduğunu gösteren unsurlardan biri ‘*Astasım – Episilozizm*’ değişimidir.

Belgitleme – İspat: Belgit, “bir önermeyi tanıtlamak için gösterilen ve daha önce doğru diye kabul edilen başka önerme, hüccet, burhan” biçiminde açıklanmaktadır. Bu açıklama *hüccet*in araştırılmasını da gerektirmiştir. Hüccet ise sözlüklerde zaten ‘belgit’ ve ‘tanıt’ kelimeleriyle açıklanmaktadır (TDK, 2017). Böylece belgitleme kanıtlama, tanıtlama olarak değerlendirilebilir. İspat ise yine Türk Dil Kurumunca “tanıt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt” olarak açıklanmaktadır. Böylece bu iki terimin anlam bakımından birbirini karşıladığı yorumu yapılabilir.

Benzeşlik – benzerlik: Bu iki terim karşılaştırıldığında yine beraberinde başka kelimelerin de anlamlarına yer vermek gerekmektedir. Benzeş “birbirine benzeyen, aralarında benzerlik bulunan, müşabih, nazir” olarak açıklanırken; müşabih, eski Türkçeden gelen bir kelimedir ve ‘aralarında benzerlik olan, benzer, benzeş’, nazir ise ‘benzer, eş, örnek’ olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017). Böylece bu iki terimin birbiri yerine kullanımının uygun olduğu söylenebilir.

Birlik, birim – ünite: Birim “1. Bir kümenin her elemanı. 2. Bir çokluğu oluşturan varlıkların her biri, ünite. 3. Bir niceliği ölçmek için kendi cinsinden örnek seçilen değişmez parça, vahit: Uzunluk ölçüsü birimi metredir. 4. Herhangi bir kuruluştaki alt bölümlerden her biri. 5. *db.* Dilin, oluşturduğu yapı içinde, belli bir düzlemde yer alan öbür öğelerle kurduğu bağıntılarla tanımlanan ayrı nitelikli öge, ünite” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017).

Birlik ise çok sayıda anlamı ifade etmektedir. Fransızcası *unite*, İngilizcesi *unity* olarak karşılık bulsa da birlik, felsefede oldukça irdelenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “(Somut anlamda) 1. Bölünemezliği içeren yalın bütün. 2-Çokluğun birliği; birlik halinde gelmiş olan çokluk; yalın olmayan, ama yok edilmeden bölünemeyen birlik. 3-Bölünebilen birlik (yığılım = Aggregat). (Soyut anlamda) Bir olanın özelliği; parçalarından (bölümlerinden) herhangi bir tanesi kaldırılırsa yapısı değişen organik bir bütün. Birlik kavramının felsefede çeşitli kullanımları vardır: 1. Mantıksal birlik: a. Kavramın birliği, b. Düşünmenin birliği, c. Kategori, d. İde. 2-Fizik ötesi-spekülatif birlik: a. Karşıtların birliği (Nicolaus Cusanus’da, coincidentia oppositorum = karşıtların örtüşmesi; Hegel’de tinin eytişimsel birliği.) b.

Bütünlük (Spinoza) c. Karşıtların her çeşit çokluğu üzerinde yükselen birlik (Plotinos'ta: bir olan.) 3. Varoluşsal birlik: Karar vermedeki koşulsuzluğa dayalı varoluş birliği (Kierkegaard; varoluş felsefesi). 4. Estetik'te: Çokluğun bir bütün olarak verildiği görüsel birlik (estetik'in önemli bir ilkesi)" biçiminde açıklanmaktadır (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007)

Ünite ise eğitim alanında 'dersin bölümlerinden biri' anlamında kullanılmakla birlikte Türk Dil Kurumunca isim karşılığında 'birlik, birleşmiş olma durumu ve birim' olarak da açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu üç terimin anlam bakımından birbiri yerine kullanılması uygun görünmektedir.

Çıkarsama – intikal: Çıkarsama "bir önermeden, düşünce yoluyla bir başka önermeye geçme işi, istihraç" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2017). Aynı biçimde yine TDK sözlüğünde İstihraçın anlamı da çıkarsama olarak verilmektedir. İntikal ise TDK tarafından "bir yerden başka bir yere geçiş" olarak tanımlanmaktadır. İntikal bu açıklamasıyla çok daha geniş bir anlam alanına hitap etmektedir. Çıkarsama daha ziyade Osmanlıcadaki *istintaç* sözcüğüyle karşılanabilir. İstintaç, "bir düşünce düşünceden diğerine; düşüncede bir inançtan, önermeden bir başka inanç ya da önermeye geçiş" olarak açıklanmaktadır (Cevizci, 1999, s. 190). Dolayısıyla daha çok felsefe ve mantık alanında kullanılan çıkarsamanın tam bir karşılığını *intikal* vermemektedir.

Dural – statik: Dural "hep aynı durumda ve değişmeden kalan" biçiminde açıklanırken; statik "duruk, gelişme, ilerleme göstermeyen" olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017). İki terimin birbirini karşıladığı söylenebilir ancak statik Fransızca kökenli bir sözcüktür (nisanyansozluk, 2017). Dolayısıyla incelenen sözlüğün hazırlanışında pozitivizmden etkilendiğini gösteren değişimlerden biri 'dural – statik' değişiminde karşımıza çıkmaktadır.

Düzcü – norm: "Yargılama ve değerlendirmelerin kendisine göre yapıldığı ölçüt; uyulması gerekli olan kural, yönerge" düzcünün açıklamasıdır. Felsefede ahlak, estetik ve mantık düzcüleri söz konusudur, hatta bu yüzden bu felsefe dalları düzcü koyucu (normatif) olarak adlandırılır (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007). Norm ise TDK (2017) tarafından "yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, düzcü. 2. Önceden belirlenmiş kalıp, düzcü" olarak açıklanmaktadır. Zaten Akarsu'nun (2007) Felsefe Terimleri Sözlüğünde düzcünün Fransızca ve İngilizce karşılığının '*norme*' olarak verildiği düşünülürse iki terimin anlamca birbirini karşıladığı söylenebilir. Bu iki terim arasındaki değişim ise yine yeni karşılığın batı diline yakınlaşması bakımından pozitivizmin etkisine örnek olarak gösterilebilir.

Ergin – büyük terim: Bu iki terimin içlemsel-kaplımsal olarak birbirini karşılayıp karşılamadığı problemini açığa kavuşturmak için sadece ergin ve büyük terim değil ayrıca incelenen sözlükte de yer verilen Fransızca kökenlerinin açıklanması gerekmektedir.

Ergin “olmuş, yetişmiş, kemale ermiş, reşit” olarak açıklanırken büyük terim, “Kapsamı daha geniş olan son uç önermesinin yüklemi görevini taşıyan terim” biçiminde açıklanmaktadır (TDK, 2017). Burada en genel ve basit yorumla iki terimin birbirini karşılamadığı sonucu çıkarılabilir. Ancak açıklamaları ve kullanımları birbirinden bu kadar farklı iki kelimedede büyük terimin ergin yerine kullanılabilceğini öngören sözlük kelimelerin Fransızca ve İngilizcedeki karşılığı *majör* de inceleme gereksinimi doğurmuştur. Majör incelenen sözlükte, *majeur* biçiminde Fransızca karşılığı ile verilmiştir. Kelime anlamı günümüz sözlüklerinde ‘büyük, önemli, (mantıkta) büyük önerme’ olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017).

Bu üç kelimenin arasındaki farklılık değişimi karmaşık bir hale dönüştürmektedir ve büyük terim, küçük terim ve önermeleri örneklendirmek gerekmektedir. Öncüllerde orta terim dışında kalan terim büyük terim, büyük terimin olduğu önerme de büyük önermedir.

Evirme – Akis: Evirme, “özne-yüklem önermesinde özne ile yüklemde değiş tokuş edilmesi” olarak açıklanmaktadır (Grünberg, Grünberg, Onart, & Turan, 2003). Akis ise Osmanlıca kökenli bir kelimedir, ‘yansıma, bir cismin parlak bir yüzeyde görünmesi, bir şeyin başka bir şey üzerinde yarattığı etki’ gibi anlamlara sahip olmakla birlikte bugünkü sözlüklerde ‘evirme’ olarak da karşılık bulmaktadır (TDK, 2017).

Evrensel, Tümel – Evrensel, külli, bütünsel: (*külli*:) *esk.* 1. Bütüne ve genele ilişkin. 2. *fel.* ve *man.* Tümel (TDK, 2017). Tümel *fel.* ve *man.* 1. Belli bir sınıfa bağlı bireylerin hepsini içine alan, külli. 2. Bütün kapsamıyla alınmış olan (önerme), tikel karşıtı (TDK, 2017).

Mantıkta tümel, belli bir sınıfa bağlı bireylerin tümünü içine alan. Bütün kapsamıyla alınmış olan (önerme). Bir önermenin tümelliği “bütün” ya da “her” sözcüğüyle gösterilir. Genellik bir terimin kapsamını; tümellik önermede konunun bütün kapsamıyla alındığını gösterir (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007). Dışarıda eleman bırakmama yönünden ele alındığında terimler birbirlerini karşılamaktadır denilebilir. Fakat “Tümel” terimi açısından bakıldığında bir sınıfın tamamına karşılık olarak kullanıldığı için bir bakıma “evrensel” terimine göre kapsamının daha az olduğu izlenimini ver-

mektedir. Tümel kavramına bütünsel karşılığının verilmesi terimin anlamının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

İkilem – Dilem: Kavramlar anlamsal olarak birbirini karşılamaktadır. Önce-leri ikilem olarak kullanılan kavram 1952 yılından sonra dilem, daha sonra- da dilemma olarak mantık kitaplarında kullanılmıştır. Dilemma ikilemin batı kökenli dillerdeki karşılığıdır. Sözcük, İtalyanca, İngilizce ve Almancada *dilemma*, Fransızca *dilemedir* ve “geleneksel mantıkta tüketici olan iki olana-akta da aynı sonucun çıktığını dile getiren çıkarım” olarak açıklanmaktadır (Grünberg, Grünberg, Onart, & Turan, 2003). Bu durum pozitivizm etkisi sonucunda dilimize yabancı kavramlara yönelimin açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

İkircil – çokanlamlı: İkircil – çokanlamlı tartışması ve değerlendirmesi ol-dukça net biçimde yapılacak terim değişimlerinden biridir. İkircil ‘İki anla- ma da gelen ve iki türlü yorumlanabilecek nitelikte olan, iki anlamlı’ biçi- minde tanımlanırken (TDK, 2017); 1952 sözlüğünde bu terime yeni karşılık olarak çokanlamlı sözcüğü uygun görülmüştür. Çokanlamlı ise “(Osmanlıca: teaddüdü mana) bazı sözcük ya da terimler için iki ya da daha fazla anla- ma sahip olma, iki ya da daha fazla şekilde anlaşılabilme özelliği” olarak açıklanmaktadır (Cevizci, 1999, s. 193). Bu açıklamalar bu iki terimin birbiri ile tam anlamıyla örtüşmediğini göstermektedir. İkircil sadece *iki anlamlılığa* işaret ederken çokanlamlı, ikircili kapsadığı gibi daha fazla anlama da işaret etmektedir.

İmge – hayal, imaj: İmge kelimesinin kökeni Türkiye Türkçesidir. Kelime ‘gösterge’ anlamı taşıyan *imden* türemiştir ancak *-ga* ekinin anlamı net değil- dir. Hayal *psikolojide* ve isim anlamında imge olarak adlandırılmakta, imaj da yine imge yerine kullanılabilir. Ancak imaj Latince kökenli olan *imagedan* hayal ise Arapçadan dilimize geçen kelimelerdir (nisanyansozluk, 2017). 1952 yılında yabancı kavramları Türkçeleştirme çalışmaları ile ortaya konulan sözlükte özü Türkçe olan kavramın yerine Osmanlıca ve Fransızca kökenli kavramlara geçilmesi dikkat çekmektedir.

İmsel mantık – lojistik: İm kavramı İngilizcede sembol olarak kullanılmak- tadır. Buradan hareketle kavram daha sonraları lojistik mantık olarak kulla- nılmıştır. İmsel ifadesi bu anlamda Türkçe bir kavramdır. Sonuçta Türkçe kavramdan İngilizce kavrama geçiş yapılarak yine pozitivizmin etkileri gö- rülmektedir. Lojistik ilk kez 1904 Cenevre Uluslararası Felsefe Kurultayı’nda öne sürülmüştür ve sözlüklerde ‘sembolik mantık’ olarak geçmektedir. Bu anlamıyla imsel mantık yerine kullanımı uygun görünse de değişim yine *Türkçeleştirme* yönünde değildir.

Kaplam – şümul: Şümul, köken olarak Arapça bir kelime olarak ‘kaplam’ anlamını taşımaktadır (nisanyansozluk, 2017). Türk Dil Kurumu (2017) da aynı kelimeyi mantık alanındaki karşılığını kaplam olarak verirken ‘içine alma, kaplama, kapsama’ biçiminde de açıklamaktadır. Bu açıklamalara göre şümul, kaplamın yerine anlam bakımından kullanılabilir. Ancak bu kez batı değil Arapça kökenli bir kelimeye geçiş dikkat çekmektedir.

Kavram, bilgi – bilgi konusu, mefhum: Mefhum tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi anlam bakımından kavram kelimesini karşılamaktadır. Ancak kavram Türkiye Türkçesi bir kelime iken mefhum, Arapça kökenli bir kelimedir ve yine Türkçeleştirme bağlamında bu örnek üzerinden sözlüğe eleştiri getirilebilir (nisanyansozluk, 2017).

Katışmaç – Küme: Katışmaç – Küme biçiminde yenileştirilen iki terimin sözlükteki karşılıkları şöyledir: Katışmaç ‘Benzer olmayan maddelerden oluşmuş bütün, agrega’; Küme ‘Birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün, takım, öbek, grup’ (TDK, 2017). Bu iki tanıma bakıldığında katışmaçta bir araya getirilen öğelerin birbirine benzer olmadığı; kümede ise benzer öğelerin bir araya gelmiş halinden söz edildiği belirtilmektedir. Bu durumda bu iki terimin de birbiri yerine kullanılması uygun değildir.

Küme kavramı Fransızca kökenlidir. Tıp kökenli sözlükte katışmaç olarak kullanılmaktadır. Fakat katışmaç ifadesi mantıkta küme olarak kullanılmakta ve küme ifadesinin tanımı da yukarıda verilen tanım şeklinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla *agrega* kelimesinin anlamı ile mantıkta kullanılan küme kelimesinin anlamları tam olarak örtüşmemektedir. Hatta tamamen zıt anlamlı olduğu dikkati çekmektedir.

Kuram – teori, nazariye: Kuramın Eski Türkçedeki karşılığı teori ve nazariye iken aynı zamanda teori Fransızca kökenli bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuram, ‘geçerli bir mantıksal dizge ile bu dizgedeki mantıkça kapalı bir önerme kümesinden oluşan dizge’ olarak açıklanabilir (Grünberg, Grünberg, Onart, & Turan, 2003). Güncel Türkçe sözlükte teori ve nazariyenin açıklaması olarak ‘kuram’ verilirken aynı biçimde teorinin Fransızca kökenli nazariyenin ise eskimiş ve Arapça kökenli bir sözcük olduğu belirtilmektedir. Kuram ise ‘uygulamalardan bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi, belirli bir konudaki görüşlerin, düşüncelerin tümü, Sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü, nazariye, teori’ olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017). Bu açıklamalardan yola çıkarak kuram – teori, nazariye değişiminde anlamlar birbiriy-

le örtüşmekte, yani terimlerin birbiri yerine kullanımı uygun görülmektedir. Ancak Türkiye Türkçesi olarak bilinen kuram yerine Fransızca kökenli teori ve Arapça kökenli nazariyenin getirilişi Türkçeleştirme çabasını zayıflatmaktadır.

Nicelik – kemiyet, kantite: Bu ve bir sonraki (nitelik – keyfiyet, kalite) terimleri değişimi, Türkçeleştirme çabası çerçevesinde değerlendirildiğinde eleştiriye oldukça açıktır. ‘Ölçülebilen, azalıp çoğalabilen büyüklük; nice, ne kadar, ne büyüklükte gibi soruların karşılığı niceliği demektir. Mantıkta ise bir önermenin tümel ya da tikel oluşu o önermenin niceliğine işaret etmektedir’ (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007). Buna karşılık güncel Türkçe sözlükte nicelik ‘kemiyet, miktar, kantite’ olarak; kemiyet ve kantite ise ‘nicelik’ olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017). Bu açıklamalardan hareketle terimlerin birbiri yerine kullanılabilmesi uygun görülmektedir. Ancak nicelik Türkçe kökenli, kantite ‘quantite’ biçiminden değişerek dilimize Fransızca’dan geçen Fransızca kökenli, kemiyet ise Arapça kökenli bir sözcüktür (nisanyansozluk, 2017). Anlamları bakımından birbirlerini karşılarsalar da nicelik gibi Türkçe bir sözcüğün kullanımı yerine hem Fransızca hem de Arapça kökenli iki sözcüğün kullanıma getirilmesi, kavram karmaşasına sebep olabilir.

Nitelik – keyfiyet, kalite: Nitelik ‘bir nesnenin yapısını belirleyen bir şeyi söyle ya da böyle yapan özellik; nite, ne gibi ve nasıl sorularının karşılığıdır. Ayrıca mantıkta bir önermenin olumlu ya da olumsuz oluşu nitelik olarak ifade edilmektedir. Yargılar niteliklerine göre evetleyici, değilleyici ve sınırlayıcı olurlar’ (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007). Güncel Türkçe sözlükte ise nitelik ‘bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasf, keyfiyet’ ve ‘bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği, kalite’ olarak açıklanmaktadır (TDK, 2017). Bu açıklamalarda keyfiyet ve kalitenin nitelik ile aynı anlama geldiği zaten ortadadır. Daha detaylı bir yorum için kelimelerin etimolojik kökenlerini incelemek gerekmektedir.

Nitelik Eski Türkçedeki ‘neteglik’ sözcüğünden türeyerek Türkiye Türkçesine ‘nitelik olarak geçmiştir. Osmanlıca Türkçe çeviri kaynaklarda ise Yeni Türkçe karşılığı keyfiyet, vasf, hasiyet ve qualite olarak verilmektedir. Keyfiyet Arapça kökenli, qualite zaten Fransızca kökenli ve kalite anlamındaki sözcüklerdir (nisanyansozluk, 2017). Bu durumda terimlerin Türkçeleştirilme çabasında niteliğin mi yoksa keyfiyet ve kalitenin mi daha uygun bir kullanım oluşturacağı tartışmaya açıktır.

Olanak – imkân: Olanak ve imkân sözcükleri Türk Dil Kurumu’nun (2017) güncel Türkçe sözlüğünde birbiri ile açıklanmaktadır. Ek olarak imkân, ‘ya-

rarlanılan uygun şart veya durum' olarak da açıklanmıştır. Bir başka kaynaktan ise bu kez olanak, Fransızca ve İngilizcedeki 'possibilite, possibility' karşılıkları ile birlikte verilerek 'olabilirlik' anlamı irdelenmiştir. Bu durumda olanak 'bir şeyin olabilir oluşu', 'belli koşullarda gerçek olabilecek olan' ve ikincil, öznel anlamıyla 'belli varsayımlar koyarak gerçekleştirilebileceği düşünülen şey' olarak açıklanabilir. Aynı kaynaktan sözcüğün Eski Türkçedeki karşılığı ise zaten 'imkân' olarak verilmiştir (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007).

Bu kaynaklardaki açıklamalar değerlendirildiğinde olanak yerine 'imkân'ın kullanılması uygun görünmekle birlikte diğer birçok terim değişiminde de ortaya çıkan sorun yine ortaya çıkmakta ve değişimin 'Türkçeleştirme' çabasına uygun olmadığı göze çarpmaktadır. Olanak Türkiye Türkçesi kökeninden gelirken imkân Arapça kökenli bir sözcüktür (nisanyansozluk, 2017).

Olumsuzluk, yadsılı – menfi, negatif: Negatif olma durumu ilk izlenimde metaforik olarak olumsuzluğu çağrıştırmaktadır. Ancak her negatif unsur ya da sonuç anlam bakımından 'olumsuz'a karşılık gelmeyebilir. Buna özellikle tıp alanından veya araştırma sonuçlarından örnekler vermek mümkündür.

Bu sebeplerle olumsuzluk ve negatif sözlüklerde birbirini karşılarsa da bu metaforik durum gözlerden kaçırılmayacak biçimde değerlendirilmelidir.

Öge – Unsur, element: Kavram eski Türkçede unsur, eleman olarak kullanılmaktadır. **Öge**, Eski Türkçedeki 'ög' «ana» sözcüğünden türetilmiştir (nisanyansozluk, 2017). Mantıktaki anlamı, 'bir sınıfa ya da bütüne bağlı olan bireylerin her biri' olarak özetlenebilir. Kelimenin Almanca, İngilizce, Fransızca gibi batı kökenli dillerde karşılığı 'element'tir. Unsur ise kelimenin Eski Türkçedeki karşılığıdır (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007, s. 139). Bu durumda kelimelerin birbirini karşıladığı ancak Türkçeleştirme konusunda tartışmaya açık bir değişim olduğu söylenebilir.

Özdeş – aynı: Özdeş kelime anlamıyla "Her türlü nitelik bakımından eşit olan, ayırt edilmeyecek kadar benzer olan, aynı; felsefede bir ve aynı olan, bir ve aynı anlamına gelen" biçiminde açıklanmaktadır (TDK, 2017). Bu açıklamada özdeşin anlamlarından biri zaten 'aynı' kelimesiyle verilmiştir. Dolayısıyla iki terim birbiri yerine kullanılabilir

Özelik – hassa, mülkiyet: Özelik kavramı mantıkta 5 tümel konusunda geçmektedir. Türe özgü, türü cinsten ve diğer türlerden ayıran ana özellik anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram mantıkta hassa olarak da kullanılmaktadır. Fakat mülkiyet kavramı sahiplik anlamına gelmektedir. Bir şeye sahip olma her zaman özgülük anlamına gelmeyebilir. Örneğin bağlama tellere sa-

hiptir. Fakat gitarın da telleri vardır. Bu anlamda tel bağlamanın mülkiyeti olabilir ama “hassa”sı olamaz. Hassa genel Türkçe sözlüklerde özellik olarak açıklansa da kökeni incelendiğinde Arapçadan dilimize geçen ‘seçti, ayırdı’ anlamlarına da gelen bir kelimedir (nisanyansozluk, 2017). Bu sebeple ‘özelik’ ile benzer anlamda kullanılabilirken bu değişimde ‘mülkiyet’ terimi ilgisiz görünmektedir.

Özel, tikel –Cüzi bölümlü, hususi: Eski Türkçede kullanılan bir ifade olmasına rağmen Türkçeleştirme gayreti içerisinde bulunan bu çalışmada eski kavrama dönüş yapılması dikkat çekicidir. Günümüzde mantık dersi öğretim programında dolayısıyla mevcut okutulan mantık ders kitaplarında tikel ifadesi kullanılmaktadır. Sonuçta günümüzde kullanılan tikel ifadesi için 1952 yılı öncesine geri dönüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca literatür incelendiğinde kavramların anlamca birbirlerini karşıladığı anlaşılmıştır.

Şekil değişimcilik, dönüşümcülük – transformizm: Transformizm kavramı dönüşümcülük anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yeni kavram önceki kavrama karşılık gelmektedir. Fakat anlaşılabilir bir kavram olan dönüşümcülük ifadesi açıklama ihtiyacı gerektiren transformizm olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca burada da pozitivizm etkisini görmek mümkündür.

Tanıtlamak – belgelemek: Yapılan araştırmalara göre tanıtlama kavramsal tanıtlama ve görüsel tanıtlama olarak iki farklı biçimde açıklanmaktadır. Kavramsal tanıtlama, öne sürülen bir savın doğruluğunu mantıksal yöntemle gösterme; sonucun doğruluğunu göstermek için doğru olarak bilinen ya da doğru sayılan öncüllere dayanarak yapılan çıkarımdır. Görüsel tanıtlama ise görülebilir bir biçimde verilmiş olan bir nesnenin ya da bir olayın görüye dayanarak yani deney yoluyla ortaya konmasıdır (Akarsu, Felsefe terimleri sözlüğü, 2007, s. 167).

TDK tarafından da tanıtlamak benzer biçimde ‘ispatlamak, doğruluğunu ortaya koymak’ anlamlarıyla açıklanmaktadır. Belgelemek ise ‘bir olgunun doğru olduğunu belge ile göstermek’ şeklinde açıklanmaktadır. Bu noktada belgelemek görüsel tanıtlamanın karşılığını oluştururken kavramsal tanıtlama yerine kullanılması uygun görülmez. Belgeleme kavramsal tanıtlamanın ancak bir yöntemi olarak kullanılabilir. Bu sebeple iki terim birbirini eksik şekilde karşılamaktadır.

Tasım – kıyas: Arapça *kıyas* kökünden gelen *kıyās* «ölçüm, karşılaştırma, benzetme yoluyla akıl yürütme» sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça *kāsa* “ölçtü, karşılaştırdı” fiilinin mastarıdır (nisanyansozluk, 2017). Tasım kavramına karşılık olarak kıyas kavramının kullanıldığı alan yazın

incelendiğinde göze çarpmaktadır (Cevizci, 1999, s. 831), (Grünberg, Grünberg, Onart, & Turan, 2003, s. 123), (Ulaş, 2002, s. 1397).

Tümdengelim – Dedüksiyon: Tümdengelim kavramı dedüksiyon kavramını tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü dedüksiyon tamamen tümden gelme işi değildir. Tümden tüme ve tümden parçaya gelme işidir. Dolayısıyla tümdengelim dedüksiyon kavramının bir kısmını karşılamaktadır. Buradan hareketle her iki tarihte yazılan mantık kitaplarındaki kavramların bu açıdan sınıflandırılmasında tam bir netlik yoktur (Özlem, 1996, s. 39).

Tümevarım – İndüksiyon: İndüksiyon kavramı Fransızca ve İngilizcede kullanılmaktadır. Bu kavramların yerine Türkçede tümevarım ifadesini kullanmak kavramı anlamak ve açıklamak anlamından daha işlevsel hale getirebilir. Çünkü tümevarım ifadesi düşünmeyi kolaylaştırmakta ve kavramın anlamını bir bakıma içermektedir. Ayrıca yabancı kavramlara Türkçe karşılık verme çabası olarak yazılan sözlükte tekrar yabancı bir kavramın kullanılmasının teklif edilmesi dikkat çekici bir husustur.

Ulam – Kategori: Kategori batı dilleri kökenli bir kelime olmakla birlikte Aristoteles mantığında bir özneye atfedilen niteliklerden her birini ifade etmektedir. Ulam ise tamamıyla Türkçe kökenli bir kelimedir ve kategori ile eş anlamlı kullanımı uygundur (nisanyansozluk, 2017), (Ulaş, 2002, s. 1476). Burada sadece Türkçeleştirme çabası hakkında yorum yapılabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dil, özellikle en basit iletişim düzeyinde kullanımı dışındaki mesleki ya da bilimsel dil, hem ait olduğu milletin bilim dünyasındaki yerini yükseltmekte hem de söz konusu meslek ya da disiplin her neyse o alanın gelişmesindeki etkili unsurlardan birini oluşturmaktadır. Akarsu (2001), Türkçeyi bir felsefe dili olarak irdelediği araştırmasında felsefenin oluşması için iki ortamın gerekliliğini vurgulamıştır; bunlardan ilki dilin gelişmiş olması ikincisi ise özgürlüktür. Tarih boyunca süregelen ve bu çalışmada incelenen 1952 basımı sözlükteki gibi çalışmalar ise felsefe, sosyoloji veya mantık dilindeki belirsiz durumları ortadan kaldırarak alanın gelişmesine katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Dilin gelişmiş olması ayrıca felsefenin gelişmesini sağlayacak ortamı yaratmak adına önemli bir adımdır şüphesiz ancak dil ve felsefe ilişkisi bununla sınırlı değildir. Koç'un (2009) belirttiği gibi dil aynı zamanda kültürle ilişkili bir olgudur. Bu sebeple çeviri faaliyetleri kelimelerin farklı dillerdeki karşılığını vermekten öte kültürler arası etkileşimi sağlayan önemli bir faaliyet olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu çeviri faaliyetlerinin önemine, tarih-

çesine ve Türkiye’de felsefe dilinin gelişimine katkısına değindiği makalesinde Koç’un çeviri hakkındaki yorumları, 1952’deki sözlükte terimlere yeni karşılık verilmesi faaliyeti için de uyarlanabilir.

Çeviri faaliyetlerin tarihçesine bakıldığında terimler konusundaki ilk Türkçeleştirme çabalarının 1930’ların sonlarında, 1937-1938 yılları arasında Atatürk’ün isteğiyle ders kitaplarına Türkçe isimler verilmesi ile gerçekleştiği görülmektedir. 1942’de Türk Dil Kurumu tarafından Felsefe ve Gramer Terimleri Sözlüğü yayımlanmış ve çalışmalar aynı hızla devam etmiştir. Yine bu dönemlerde yıl 1947’ye geldiğinde Hilmi Ziya Ülken ve Macit Gökberk’in katkılarıyla Felsefe Tercüme Dergisi çıkarılmış ancak sadece bir sayı yayımlanabilmiştir. Yine 1940’ta Tercüme Bürosu kurulmuş ve 1940 – 1967 yılları arasında başta Yunan ve Fransız klasikleri olmak üzere binden fazla kitap bu büro tarafınca çevrilmiş ve yayımlanmıştır (Koç, 2009, s. 115-118).

Türkçeleştirme çabaları hakkındaki bu tarihler dönemin felsefe çalışmalarında, terimler ve Türkçe karşılıklarının en önemli problemi oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte öğretim programlarında ve ders kitaplarında da dönem dönem değişikliklerin yapılmasında, dönemin ideolojik ve toplumsal yapısı da etkili olabilmektedir. Bununla ilgili Sosyoloji dersi öğretim programlarının değerlendirildiği incelemelerde, öğretim programlarının içerikleri belirlenirken temel bilimsel, eğitim bilimsel, milli, kültürel, manevi değerler kadar dönemin siyasal iktidarının ideolojisi, devletin genel yapısı, bürokrasi, uluslararası ilişkiler ve dönemsel – siyasal şartların da etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum eğitimin siyasal bir işlevi olarak vatandaş yetiştirme işlevi ile açıklanabilmektedir (Zabun, 2012). Ancak bu tutum da bilimsellikten uzak olmasıyla eleştirilebilir. Dolayısıyla özellikle bilimsel bir alan ya da bir disiplinin Türkçede gelişmesi istenirken ve bu amaç doğrultusunda kavram ve terimlerin anlam karmaşası Türkçeleştirme çabasıyla engellenmek istenirken; dönemsel ideolojilerle hareket etmek çalışmaları bilimsellikten ve Türkçeleştirme amacından uzaklaştıracaktır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan 1952 yılında basılan “Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimler” sözlüğündeki Türkçeleştirme çabası da şüphesiz bu alanlardaki kavram karmaşasını ortadan kaldırmak, öğretiminin daha verimli olmasını sağlamak ve söz konusu alanların gelişimi için sarf edilmiştir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda 1952’den sonrası için önerilen ‘yeni’ terimlerin çoğunun ya Batı kökenli sözcüklere ya ‘Eski Türkçe’ye ya da Arapçaya yöneldikleri görülmüştür. Yenileştirilen terimlerde Türkçeye değil de Arapça ya da Batılı dillere olan bu yöneliş Türkçeleştirme amacını kısmen de olsa zedelemiştir. Ayrıca değişimin sadece Batı

kökenli sözcüklere ya da sadece Arapça kökenli sözcüklere yöneldiğini söylemek mümkün değildir. Değişen terimlerden bazıları Türkçeleştirmeye uygun iken bazıları Arapça bazıları Batı kökenli sözcüklerle değiştirilmiştir. Bu durum sözlükle ilgili hem genel bir yorum hem de dönemin siyasi ideolojisiyle ilgili yorum yapmayı zorlaştırmaktadır.

Çalışmanın sonuçlardan birisi de terimlere yeni karşılıklar verilirken bazı terimler daha açık, anlaşılır hale getirilmiş ve Türkçe karşılıkları verilmiştir. Fakat bazı terimlere verilen yeni karşılıklar da yeni anlam kargaşalarına neden olmuştur. Bu bakımdan terimlerin bazılarının birbirini eksik karşıladığı söylenebilir. Örneğin ikircil ifadesi çok anlamlı olarak karşılık bulmuştur. Çok anlamlı ifadesi ikiden fazla anlama da karşılık gelirken ikircil ifadesi iki anlama karşılık gelmektedir. Bu bakımdan yerini bulan değişiklikler de olduğu dikkati çekmiştir. Örneğin tümdengelim ifadesi bütünden parçaya gelişi çağrıştırmaktadır. Buna karşılık dedüksiyon, zihnin bütünden bütüne, bütünden parçaya gitmesidir. Dolayısıyla dedüksiyon ifadesi anlamı tam olarak karşıladığı için tekrar bu kavramın mantık alanında kullanılmaya başlanması yerinde bir karar olmuştur. Fakat günümüzde ders kitaplarında öncelikli olarak tekrar tümdengelim ifadesi kullanılmaktadır.

Özetle 1952'deki bu Türkçeleştirme çabasında, yeni önerilen terimlerin kökenlerindeki farklılıklar sebebiyle, sözlükte ideolojik bir kaygı ya da etki olduğu söylenemez. Bununla birlikte aynı farklılıklar sebebiyle sözlüğün genel amaçlarını tümüyle yerine getirdiğini söylemek de güç olacaktır. Ancak sözlüğü felsefe ve sosyoloji terimleri bağlamında incelemek sözlüğün genel olarak amacına ne kadar ulaşıp ulaşmadığı konusunda daha net bir yorum yapmak konusunda faydalı olabilir. Ayrıca incelenen mantık terimlerindeki değişikliklere ilişkin tüm karışıklık ve eleştirilere rağmen sözlüğün hazırlandığı dönemin özellikleri de dikkate alındığında bu şekildeki çabaları değerli görmek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B. (2001). Felsefe Dili Olarak Türkçe. B. Çotuksöken içinde, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe* (s. 104-119). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.
- Akarsu, B. (2007). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel Veri Toplama Araçları. M. Metin içinde, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 337-371). Ankara: Pegem.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Engin.

- Gazali, İ. (2017). *Düşünme Konuşma ve Söz Üzerine El - Me'arifül - Akliyye*. (A. K. Cihan, Çev.) İstanbul: İnsan.
- Grünberg, T., Grünberg, D., Onart, A., & Turan, H. (2003). *Mantık terimleri sözlüğü*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.
- Koç, E. (2009). Türkiye'de Felsefe Dilinin Gelişimi ve Çeviri Faaliyetlerine Genel Bir Bakış. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 104-120.
- MEB. (1952). Ortaöğretim Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe ve Pedagoji Terimleri. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- nisanyansozluk*. (2017, 12 07). <http://www.nisanyansozluk.com>: <http://www.nisanyansozluk.com/?k=imge&view=annotated> adresinden alınmıştır
- Öner, N. (2005). *Bilginin Serüveni*. Ankara: Vadi.
- Özlem, D. (1996). *Mantık*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Pilav, S. (2008). Terim sorunu ve eğitim öğretimde terimlerin yeri ve önemi . *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 267-276.
- TDK. (2017, 10 14). *Türk Dil Kurumu*. www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1 adresinden alınmıştır
- The Multilingual Dictionary Tureng* . (2017, 12 11). www.tureng.com: <http://www.tureng.com/tr/turkce-ingilizce/episylogism> adresinden alınmıştır
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Warburton, N. (2016). *A'dan Z'ye düşünmek*. (S. Çalışkan, Çev.) İstanbul: Alfa.
- Webster's 1913 Connoisseur's reference to American English - a dictionary for writers and wordsmiths*. (2017, 11 23). www.websters1913.com: <http://www.websters1913.com/words/Episylogism> adresinden alınmıştır
- Yağbasan, R., & Gülçiçek, Ç. (2003). Fen öğretiminde kavram yanılığının karakteristiklerinin tanımlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 102-120.
- Zabun, B. (2012). Türkiye'de Sosyoloji Dersi Öğretim Programlarının Amaç ve İçeriklerinin Toplumsal Değişmeye Paralel Olarak Değişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 157-170.

Extended Abstract

The current study was basically carried out to investigate the ‘The Dictionary of Psychology, Sociology, Logic, Philosophy and Pedagogy Terms for the Secondary School’ prepared in 1952 and published by Ministry of Education in Turkey. The reason for preparing the dictionary was that it causes some conceptual confusions in these fields because it is incapable in making the subjects understandable and in the process of teaching the courses of philosophy group. The purpose of the dictionary was to eliminate the conceptual confusion by replacing some philosophical terms and words in the secondary education course books. The purpose of the current study was to investigate only the ones regarding the field of logic with reference to the dictionary. Some logic terms in the dictionary remained unchanged. However, the number of the one change is quite high. In this sense, these terms that were changed before and after 1952 were examined in the study by explaining their etymological origins and meanings. In this way, the findings of the study comprise such important information as the lexical explanations and origins of a great many terms with regard to the field of logic. Depending on these findings, the readers reading the findings are able to make a comment on whether “the effort of renewing” in 1952 dictionary reached its target or not. In addition, these evaluations and comments were given in the conclusion part of the study. One of the aims of the “renewal effort” of the dictionary published in 1952 is to turn the terms in the field of philosophy group into Turkish. By means of the investigation carried out in the findings part of the research, whether the purpose of the study was achieved or not was explained clearly.

In the current study, a literature review was made in the first place. Making a literature review is of importance in terms of informing before reaching the findings about the meanings of the concept and term, such factors leading to conceptual confusion. However, as the main point was to investigate a dictionary, what was carried out was to make a document review concerning ‘The Dictionary of Psychology, Sociology, Logic, Philosophy and Pedagogy Terms for the Secondary School of 1952’. The current study is a qualitative study and it is known that review investigation has been frequently carried out recently. Document review could be made up of audio records, video and newspapers but it could also be carried out into books and course books particularly in education. In the current study, as the content of the dictionary is very large, the terms chosen were firstly limited with the field and only logic terms were studied in the research. The logic terms chosen were categorized

into three as unchanged ones, those unchanged but having an additional explanation and fully changed. Categorization is the second stage of document analysis method after limitation. In the third and last stage, it can be quantified if the data is suitable, namely, it can be expressed numerically. However, no quantification was made in the current study. For that reason, the research is a kind of qualitative study with its descriptive feature.

In many researches, it is of importance that the language of the society where the field mentioned raises is developed in order to develop any field, science or discipline. Philosophy is one of these disciplines. The fact that the philosophy language develops in Turkish and that it has a clear language away from conceptual confusion will accelerate the philosophical studies in Turkey. As logic has been defined as the art of elocution or art of thinking by many researches and philosophers throughout the history, using logic terms, updating them according to the society and periods and making them Turkish are of importance.

The Dictionary of Psychology, Sociology, Logic, Philosophy and Pedagogy Terms for the Secondary School of 1952 which was investigated in the current study is a valuable dictionary in terms of the intention of its introduction. However, it was found that the effort of renewing the terms, replacing some terms used before 1952 with clearer and more understandable terms and the purpose of turning these terms into Turkish has not been able to be achieved in its full sense.

Some of the examples with regard to the fact that the effort of turning this dictionary into Turkish have not been achieved are as follows: One of the terms that was changed completely is 'kaplam' (extent) which is used instead of the term 'şümul'. Upon the review of these two terms, there is nothing wrong to use this term in the place of 'şümul' semantically, but the word 'kaplam' derives from the word 'kap', which is an old Turkish word while the word 'şümul' derives from an Arabic word. For that reason, it is impossible to turn such a word into Turkish. Some other examples were given in the findings part of the study.

Another criticism likely to make over the dictionary is that some of the renewed terms that were used before 1952 do not correspond the meanings of the ones that are thought to be old. One of the striking examples in the dictionary is the word 'ikircil' (double density) used before 1952 was replaced with the word 'çok anlamlı' (multi-meaning). Researches show that the word 'ikircil' comes from the word double or two, having two meaning while the

word ‘çok anlamlı’ does not correspond the word ‘ikircil’ as it means ‘having more than two meanings’. For that reason, as these examples show, it is likely to say that such an effort to renew the word could bring about new conceptual confusions rather than getting rid of the current confusions.

Depending on the literature review, renewing such documents as course books or the 1952 dictionary investigated in the current study from one period to another results from ideological reasons. Based on the data obtained from the investigation of the dictionary, it was found that some of the new terms proposed for post 1952 period are of Western origin while some are Arabic and Persian. For that reason, it is rather difficult to say that the changes in The Dictionary of Psychology, Sociology, Logic, Philosophy and Pedagogy Terms for the Secondary School of 1952 is the product of an ideology. As a conclusion, while some of the logic terms were replaced with the Turkish ones in a correct way, some others were replaced with wrong or lacking ones. In addition, every term was not able to be replaced with Turkish ones. For that reason, some problems with regard to the dictionary were solved, but new problems emerged with this change.